

Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica

I.

Navalili neprijatelji na tvrdi grad neke plemenite i dobre kneginje. Kneginja nije mogla da tako brzo sakupi svoju veliku i vjernu vojsku i da obrani svoj tvrdi grad, nego je morala pobjeći noću sa svojim sinom, sa malim kneževićem, u naručju.

Bježala ona tako cijelu noć, a kad je već počeo dan svitati, dođoše oni pod strašnu Kitež-planinu, koja bijaše na kraju kneževine.

Nigdje na svijetu nije u to doba više bilo ni zmajeva, ni vila, ni vještica, ni kakvih hudoba. Bijaše ih protjerao sveti krst i razum ljudski. Samo u Kitež-planini bijaše se još zakonio posljednji Zmaj Ognjeni, a dvorilo ga sedam vila Zatočnica. Zato bijaše strašna Kitež-planina. Ali pod planinom sterala se tiha dolinica. Tu je mlada pastirica Milojka stanovala u pletenoj kolibici i čuvala svoje stado.

Baš u tu dolinicu stigle dakle pred zoru kneginja sa djetetom i opazivši pred kolibicom Milojku, pristupi k njoj i umoli je: "Sakrij mene i kneževića u svojoj kolibici preko dana, da nas ne nađu neprijatelji. Kad opet padne mrak, bježat ću dalje s kneževićem." Milojka ih primi, napoji ih ovčjim mlijekom i sakrije ih u svojoj kolibici.

Kad je došla večer, reče plemenita i dobra kneginja: "Ja sad moram dalje poći sa kneževićem. Nego te molim, uzmi ovaj moj zlatni pojas i ovaj kneževićev zlatni križić na crvenoj vrpici. Da nas gdje god nađu neprijatelji, prepoznali bi nas po pojasu i križiću. Spremi ove dvije stvari i čuvaj ih u svojoj kolibici. Kad moji vjerni vojskovođe sakupe vojsku i kad protjeraju neprijatelja, onda ću se ja vratiti u svoj tvrdi grad i učinit ću te tamo svojom milom drugaricom."

– "Tvoja drugarica ja ne mogu biti, plemenita kneginjo, jer ti nisam ravna ni po plemenu ni po razumu. Ali tvoj ću pojas i križić sačuvati, jer u pravoj tuzi i nesreći i prosjakovo srce može carevu biti drug", – reče Milojka.

Tako reče Milojka i primi od kneginje križić i pojas na čuvanje, a kneginja podigne malog kneževića u naručaj i pođe dalje u noć, koja bijaše tako tamna, da se nije vidjelo, što je trava, a što je kamen, što je polje, a što je more.

II.

Prošlo mnogo godina od toga doba, al kneginja se nije vratila niti u svoju zemlju niti u svoj tvrđi grad.

Njena velika vojska i njeni slavni vojskovođe bijahu tako nevjerni, te odmah pristadoše svi uz neprijatelje. I zato neprijatelji oteše zemlju plemenite i dobre kneginje i nastaniše se u njenom tvrdom gradu.

Nitko nije znao ni mogao saznati, što se dogodilo sa kneginjom i sa malim kneževićem.

– U onoj tamnoj noći mogla je bježeći pasti ili u more ili u ponor, ili je mogla inače poginuti sa svojim djetetom.

Ali pastirica Milojka vjerno je čuvala zlatan pojas kneginjin i zlatni križić kneževićev.

Dolazili su kićeni najbogatiji momci iz sela i htjeli uzeti Milojku za ženu, jer je zlatan pojas i zlatni križić na crvenoj vrpici bio toliko vrijedan, koliko deset sela. Al Milojka nije htjela ni jednoga od njih za muža, govoreći:

– "Vi dolazite radi zlatnog pojasa i križića, al to nije moje, i moram to bolje čuvati, nego li svoje ovce ili svoju kolibicu."

Tako je govorila Milojka i zato uze ona za muža nekoga siromašnog i tihog momka, kojemu bijaše svejedno za zlatan pojas i za križić.

Živjeli su oni kao sirotinja, a više puta ni hljeba ni brašna u kući ne bijaše. Ali oni i ne pomisliše, da prodadu pojas ili križić.

Za nekoliko godina razbolje se Milojkin muž i umre. A malo zatim uhvati teška bolest i Milojku, te ona spozna, da mora također umrijeti. Zato pozove k sebi svoje dvoje djece: malu djevojčicu Rutvicu i još manjeg sinka Jaglenca, pak im dade svakomu po darak: Rutvici prikopča zlatan pojas, a Jaglencu priveže o vrat zlatan križić na crvenoj vrpici. I reče Milojka:

– "Zbogom, djeco moja! Sami ćete ostati na svijetu, a nisam vas naučila velikim mudroljama. – Al dat će Bog, bit će za vas nejake upravo dosta ono, čemu vas naučih. Ne ostavljajte jedno drugoga i čuvajte kao sveto, što vam je majka predala na čuvanje, pak ću ja ostati uvijek među vama." – Tako reče majka i umre.

Rutvica i Jaglenac bijahu tako maleni, da nisu znali, otkuda majci pojas i križić, a pogotovo nisu razumjeli, što to majka govori. – Nego sjedoše jedno uz drugo kraj mrtve majke kao dvije prave sirote i čekali su, što će s njima biti.

Malo za tim dođoše ljudi iz sela i rekoše, da Milojku treba sutradan pokopati.

III.

Ali se sutradan dogodilo još nešto. — Kad su se naime ljudi vratili sa pogreba, odoše svi u kuću da razgovaraju, samo Rutvica i Jaglenac ostadoše pred kućom, jer su sve još mislili, da će njihova majka odnekuda doći.

Ali se uto spusti sa visine među njih veliki orao, baci Rutvicu na zemlju, uhvati pančama za njezin zlatni pojas i odnese nebu pod oblake.

Leti orao i nosi Rutvicu u svoje gnijezdo, baš u Kitež-planinu.

Nije Rutvici baš ni teško, leteći ovako na zlatnom pojasu. Samo joj je žao, što je rastavljena od brata jedinoga i sve misli: "Zašto nije orao i Jaglenca ponio!"

Tako oni doletješe nad Kitež-planinu, i tuj odmah ugleda Rutvica, što još nikada ne bijaše vidjela ni ona ni drugi stanovnici doline, jer se svaki uklanjao strašnoj planini — a tko bi jednom u nju zalutao, taj se više nije vraćao. Vidi dakle Rutvica: na jednoj se stijeni sastalo sedam vila Zatočnica, što su u Kitež-planini dvorile Zmaja Ognjenoga. Zovu se Zatočnice, jer su se zavjerile, da će se, kao posljednje od vilinskog plemena, osvetiti ljudskome rodu.

Gledaju Zatočnice: nosi orao djevojčicu. A bijahu se dogovorile vile i orlovi, da će svaki svoj plijen donijeti na onu stijenu i tamo na stijeni održati sud, što će učiniti sa plijenom i kome će pripasti. Zato se ona stijena zvala "Razdijeli".

Dozivaju dakle vile orla:

— "More! Brate! Klikune! Spuštaj se na Razdijele."

Nego na svu sreću: kakovi drugovi, onakav dogovor!

Orlu Klikunu dopala se Rutvica, pak se on ne drži ugovora i neće da se spusti na Razdijele, nego nosi Rutvicu u svoje gnijezdo orličima za igračku.

Ali je trebalo preletjeti preko vrha planine, jer gnijezdo bijaše s onu stranu planine.

Navrh planine pak bijaše jezerce, nasred jezera otok, a na otoku stara crkvice. Oko jezera bijaše livadica, a oko livadice brazda, davno izorana. Preko ove brazde nisu iz planine smjeli doći ni Zmaj ni vile ni nikakove strahote. Tu je oko jezera cvalo i mirisalo cvijeće, tu se zaklonile grlice i slavuji i sve umilno biće iz planine.

Ne bijaše ni magle ni oblaka nad svetim oboranim jezerom, nego se uvijek sunašće sa mjesecom mijenjalo.

Kad je Klikun doletio sa Rutvicom nad jezerce, opazi Rutvica crkvicu. A kad ona vidi crkvicu, sjeti se majke svoje, a kad se sjeti majke svoje, uhvati se za srdašce, a kad se uhvati za srdašce, raskopča se majčin darak, zlatni pojas, na Rutvici.

Raskopča se pojas, ispadne Rutvica orlu iz panča ravno u jezerce, a za njom pade njezin pojas. Dohvati Rutvica pojas i prijeđe sve po šašu i lopuču, po vodenoj travi i rogozu na otok. I tu sjedne ona na kamen pred crkvicom. A Klikun kao bijesan vihor odleti dalje, jer ne smije na sveto jezero.

Spasena je sada Rutvica, jer preko brazde nijedno zlo ne može k njoj. Ali koja hasna, kad je sama sirotica mala navrh strašne Kitež-planine, i nitko ne može k njoj, ni ona ne može nikuda.

IV.

Međutim su ljudi, koji su pokopali Milojkju, opazili, da je orao odnio Rutvicu. U prvi čas zajaukaše svi, ali onda jedan od njih reče:

– "Bolje je, ljudi božji, da je orao odnio Rutvicu. Teško bi se u selu tko pobrinuo za dvoje djece. A za samoga Jaglenca lako će se tko u selu pobrinuti."

– "Da, da, bolje je tako", – prihvatiše odmah svi drugi. – "Za samoga Jaglenca lako ćemo se pobrinuti."

Postojaše još malo pred kolibicom, pogledaše prema onoj strani, gdje je u visini nestalo orla sa Rutvicom, a onda odoše opet u kuću, da piju i razgovaraju, svejednako govoreći:

– "Svaki će od nas rado uzeti Jaglenca."

Ovako su govorili, ali se nitko od njih nije ni toliko obazreo na Jaglenca, da bi ga ponudio čašicom vode, premda bijaše velika vrućina. Jaglenac pak bijaše žedan i uđe u sobu, te htjede umoliti vode. Ali bijaše on tako malen, da nitko od onih ljudi nije razumio njegova govora. Jaglenac je hotio, da mu netko dohvati njegovu drvenu čašicu, al nitko od onih ljudi nije ni znao, da ima za gredom Jaglenčeva drvena čašica.

Kad je ovo sve vidio Jaglenac, obazre se on časak po sobi, a onda osjeti dijete: nije ovo sve ništa, ostao sam ja sam na svijetu. – Zato se on nagne nad krčag, što je stajao na zemlji, nasrče se, koliko se dalo, vodice i ode da traži svoju sestricu Rutvicu.

Izašav iz kuće pođe putem za suncem, kuda je vidio da je orao odnio Rutvicu.

V.

Sunce je išlo do Kitež-planine, i tako Jaglenac, gledajući uvijek na sunce, dođe doskora do Kitež-planine. Nije bilo nikoga sa Jaglencem, da mu kaže: "Ne idi, dijete, u planinu! Planina je puna strahota", i zato on, ludo dijete, ide i počne se verati u planinu.

Ali Jaglencu i onako nije ništa strašno. Njegova ga majka očuvala kao cvijetak pred oltarom, tako da mu se još nikada ni najmanje zlo ne bijaše dogodilo: niti ga strnak ubo, niti ga zla riječ uplašila.

Zato u Jaglenčevo srce ne mogaše doći strah, makar što vidjele oči njegove ili čule uši njegove.

Već se dakle Jaglenac poverao dobro u planinu i došao do prvih stijena i klisura.

A tamo pod Razdijelima sastale se vile Zatočnice i sve još vijećaju, kako li ih je Klikun prevario. Al uto one opaze: ide dijete prema njima, vere se u planinu! Raduju se Zatočnice: laka li posla sa ovako malenim djetetom!

Kad se Jaglenac približio, izadoše Zatočnice pred njega. Oko njega hitro kolo učiniše. Začudio se Jaglenac, gdje su tolike gospođe pred njega išetale, a još na svakoj dva velika krila. Jedna od Zatočnica pristupi k djetetu, da ga za ruku uhvati.

Ali je u Jaglenca križić na vratu. Kad je Zatočnica ugledala križić, zacvili i odskoči od Jaglenca, jer ne smije vila radi križića da ga dira.

Ali neće Zatočnice da tako lako dijete puste. Okupe se oko njega u široko kolo te vijećaju tihano, što će s njime.

Al je u Jaglenca spokojno srdašće: Zatočnice vijećaju i tako crne misli snuju, da im od njih crne šumske ose oko glave zuje, a Jaglenac dotle gleda u njih i ništa zla od toga ne može da pomisli, a kamoli da se uplaši! Nego mu se dopala krila jedne Zatočnice, što onako domahuju, i on pođe k njoj, da ju iz bližega vidi.

– "Ej, ovo je dobro", – pomisli Zatočnica. – "Dirati ga ne smijem, ali ću ga namamiti u vučju rupu."

Tamo bijaše naime rupa, granjem pokrivena, da se ne mogaše opaziti, a dolje u rupi stršili strašni kolci i bodovi. Tkogod stane na ono granje, propadne odmah u rupu i ubije se na bodovima.

Mami dakle Zatočnica Jaglenca k vučjoj rupi, sve se odmiče od Jaglenca, a on sve ide za njom, da iz bližega vidi krila njezina. Tako oni stigoše do rupe. Zatočnica preleti rupu, a mali se Jaglenac prevari, stane na granje i propadne u rupu.

Kliknuše od radosti Zatočnice, priletješe da vide, kako je poginulo dijete na bodovima.

A što znaju vile, što je dijete maleno!

Jaglenac bijaše lagan kao pilešće. Propalo s njim malo granja i lišća, pokrili se lišćem bodovi, a Jaglenac malen i lagan, ostade ležeći na lišću kao na krevetu.

Kad se Jaglenac tako našao ležeći na mekanom, pomisli on: "Treba valjda spavati" – te metne ručice pod glavu i zaspi slatko, ne misleći o tom, da je uhvaćen u duboku rupu, iz koje ne može izaći.

Oko njega strše još mnogi nepokriveni bodovi, nad rupu se nagnule zlobne Zatočnice. Al Jaglenac spava tiho i spokojno, kao da na bosiljku spava. Ne miče se Jaglenac – naučila ga tako mati govoreći: "Kad legneš, sinko, sklopi očice i ne miči se, da ne poplašiš anđela čuvara."

Stoje Zatočnice oko rupe, vide one: zaspalo dijete, kao da je duka mali na zlatnoj postelji. "Nije lak posao s ovim djetetom", rekoše vile. Zato poletješe na Razdijele i učiniše vijeće, kako bi ga umorile, kad ga dirati ne smiju radi križića.

Vijećahu, vijećahu, a onda se dosjeti jedna Zatočnica i kliknu: "Načinit ćemo oluju, pustit ćemo strašnu kišu, doći će bujica sa planine i potopit će dijete u rupi."

– "Huj! Huj!" – zahuje sve Zatočnice, od radosti mašu krilima i ponesoše se odmah u zrak nad planinu, da savijaju oblake i da prave oluju.

VI.

Sjedi mala Rutvica navrh planine na svom otočiću, na svetom jezeru. Oko nje krasni leptiri, sve joj na ramena sjedaju, a siva joj grličica dovela u krilo grličice svoje, te ih tamo zрном hrani. – I grančica od maline spustila se nad Rutvicu, te se Rutvica nazobala crvenih malina – i ništa joj ne fali.

Ali je sama, sirotica mala, i tužna je u srcu, jer misli: zauvijek je rastavljena od jedinog brata Jaglenca, i još misli: je li ga tko napojio vodice i je li ga tko položio spavati?

Misleći tako žalosno, pogleda Rutvica prema nebu gore. Pogleda ona gore i opazi, kako se gore oko planine vije crna magla kao noć. Nad Rutvicom i nad oboranim jezerom sunašce sjaji, ali se sve naokolo savija i razvija magla, okreću se i vrte crni oblaci, dižu se i spuštaju kao crni teški dim. A iz dima toga kadikad zakrijese vatrene iskre.

Bijahu to Zatočnice, što su nad planinom sakupljale crne oblake, mašući velikim krilima, a njihove oči sipahu vatrene iskre preko oblaka. A onda ujedanput zagrmi iz oblaka strahovito i spusti se teška kiša uokolo po planini, a Zatočnice huje i zavijaju kroz kišu i grmljavinu.

Videći ovo, Rutvica pomisli: "Nada mnom je sunašce i ne može mi ništa biti, ali možda komu u planini treba pomoći u ovoj oluji."

I premda Rutvica mišljaše, da u planini nema krštene duše, ipak ona učini, kako ju bijaše mati naputila, da čini za oluje: prekrsti se naime i pomoli se Bogu. A kako je u porušenoj crkvi ostalo zvono, to Rutvica dohvati konopac i stane zvoniti na oluju. Ne zna Rutvica za koga moli ni za koga zvoni, ali ona zvoni za pomoć svakomu, koji je u nevolji.

Kad je onako iznenada zazvonilo sa otoka zvonice, koje je već šutjelo stotinu godina, uplaše se Zatočnice u oblacima, pobune se u svom poslu, ostave se oluje, razbježe se od straha na sve strane, sakriju se koja pod stijenu, koja pod klisuru, koja u duplje, koja u paprad.

Pročisti se planina u tili čas i sine po planini sunce, gdje već sto godina sunca ne bijaše.

Sunce sinu — kiša iznenada stane. Ali za maloga Jaglenca bijaše pogibao već gotova!

Od one prve silne kiše sakupila se naime već bujica po planini i spuštala se velika voda baš prema rupi, gdje je Jaglenac spavao.

Nije čuo Jaglenac ni oluje ni gromova, niti on sada čuje bujice, koja šumi strahovito i suklja strašnom brzinom k njemu, da ga utopi.

I nasrne voda u rupu — nasrne, i u tili čas pokrije dijete.

Pokrije ga, potopi ga u tili čas — više se ne vidi ni rupa, ni bodovi, ni Jaglenac, nego samo voda, kako suklja dolje niz planinu.

Ali kako bijaše voda nasrnula u rupu, onako se ona dolje u rupi zavrtjela, zamiješala, prebacila, a onda iznenada izdigne voda i granje i lišće, a na granju maloga Jaglenca. Podigne ga, izdigne ga iz rupe i ponese na onom granju niz planinu.

Bijaše bujica tako silna, da je valjala i vukla silno kamenje i stare dubove, i ništa ih nije moglo ustaviti, jer bijahu teški i silni, a bujica jaka.

Ali mali Jaglenac na svom granju letio je lagašan na bujici — tako lagašan kao bijela ružica, i mogao ga je svaki grm sustaviti.

I zaista: nađe se grm na putu, i uhvati se granje sa Jaglencem za grm. Probudi se naglo Jaglenac, uhvati se ručicom za grm i popne se na njega, te sjedne na vrh grma kao ptičica.

Nad Jaglencem sjaji milo i jasno sunašce. Ispod Jaglenca strašna voda suklja, a on sjedi na grmu u bijeloj košuljici i oči tare od velikog čuda, jer ne zna, ludi mali, što ovo bješe: tko li ga je onako naglo probudio.

Dok si on oči istro, dotle proletjela voda niz planinu — nestalo bujice. Gleda Jaglenac za bujicom, kako nestaje pod strminom, gleda, kako se još cijedi i plazi mulj oko grmlja, a onda sađe Jaglenac sa grma i pomisli:

— "Valjda treba dalje ići, kad me probudiše."

I pođe dalje gore u planinu. A bijaše se tako slatko naspavao, da je sav bio radostan i činilo mu se: sada će naći Rutvicu.

VII.

Čim je prestalo zvonice zvoniti, povrati se snaga Zatočnicama. Ohrabre se, izvuku se svaka iz svoga skrovišta. Kad one izađoše, vide: sunce po planini! A ničega se toliko ne boje zle Zatočnice, koliko jasnog sunašca. I kad ne mogu tako brzo da zamagle cijelu planinu, brže zamute svaka nešto magle oko sebe i poletješe do rupe, da vide kako se utopio Jaglenac.

Kad one tamo i kad pogledaše u rupu, rupa prazna. Jaglenca nema!

Huknuše Zatočnice od velike ljutosti i ogledaše se po planini, nije li ga gdje god voda o kamen ubila. Ali kad se Zatočnice ogledaše, vide one: ide Jaglenac veselo svojim putem, sunašce mu po leđima košuljicu suši, a on si tihano popijeva, koliko dijete znade pjevati.

– "Uteći će nam dijete ovo, bude li tako", – zajauče jedna Zatočnica. – "Jače je dijete od nas. Nego da pozovemo Zmaja Ognjenoga, da nam pomogne?"

– "Nemojte se sramotiti, sestre moje", – rekne druga Zatočnica. – "Valjda ćemo i same nadjačati onako slabašno djetence."

Tako je govorila Zatočnica, ali nije ona znala, da je jači mali Jaglenac u svojoj spokojnosti nego sva zloba i sva mudrost Kitež-planine.

– "Poslat ćemo medvjedicu, da nam umori dijete. Nijema medvjedica ne boji se križa", – reče jedna Zatočnica. I poleti ona odmah do medvjedje spilje.

Leži medvjedica i igra se sa malim medvjedićem.

– "Hajde, Medunko, na stazu tamo. Stazom ide dijete. Dočekaj ga, umori ga, Medunko kumo", – reče Zatočnica.

– "Ne mogu da ostavim svog medvjedića", – odgovori Medunka.

– "Ja ću ti ga zabaviti", – reče Zatočnica i stane se odmah igrati sa medvjedićem.

Ode dakle Medunka na stazu, – a ono već ide Jaglenac.

Odmah se podigla velika medvjedica na stražnje noge, pružila naprijed šape, i tako ide k Jaglencu, da ga umori.

Strašno je medvjedicu pogledati, a Jaglenac ništa strašno ni zlo ne vidi u njoj i ne može ništa drugo pomisliti, nego ovo:

– "Ide eno netko i pruža mi ruke. Treba da mu i ja ruke pružim."

Podiže odmah Jaglenac obje ručice, pruži ih spram medvjedice i ide prema njoj upravo, kao da bi ga mati u naručaj zvala.

E još malo – zgrabit će ga strašna medvjedica. Došla je već do njega i odmah bi ga pograbila i umorila, da se je lecnuo bježati. Ali vidi ona: ima kada promisliti, otkuda će ga bolje uhvatiti. Pružila se sva u vis, ogleda Jaglenca s desna i sa lijeva – sad će se na njega spustiti.

Al u taj čas zacvili u spilji mali medvjedić. Ujela ga crna osa, što ih Zatočnice oko sebe vode. Zacvili medvjedić strahovito, jer ako je i opak pleme Medunkino, al ne podnosi bez vike opakosti tuđe. U sav glas cvili medvjedić, a kad je Medunka čula, gdje joj mlado

cvili, zaboravi ona i Jaglenca i svu planinu! Baci se Medunka na sve četiri noge i otkasa kao bijesna do spilje.

Hvata ljutita Medunka svojom šapom Zatočnicu u kose. Potukoše se, povaljaše se, počupaše se — i ostaviše Jaglenca na miru.

Pošao Jaglenac za medvjedicom pa gleda časak, kako se one valjaju i kezmaju — gleda on, a onda se samo nasmije u sav glas, dijete ludo, i ode dalje u planinu. I ne zna, da mu je glava bila u torbi!

VIII.

I opet se sastadoše Zatočnice na Razdijelima, da učine vijeće, što će sa Jaglencem. Vide, da su slabije od njega.

Već se one i umorile ovako leteći na Razdijele i sa Razdijelâ i vijećajući o Jaglencu. Zato bijahu vrlo ljutite.

— "Ej, otrovat ćemo dijete. Sad nema ni mudrolije ni čarolije, koja bi ga spasila", — zaključiše one. I odmah jedna od njih uze drvenu pliticu i poleti na neko polje u planini, da nabere otrovnih jagodica.

A Jaglenac i ne misli, da tko o njemu vijeća čini ili da si tkogod o njemu glavu tare, nego on ide veselo planinom i guče si tihano kao golub mladi.

Dođe on tako do polja otrovnoga. Usred polja staza. S jedne strane staze polje pokriveno crvenim jagodicama, a s druge strane crnima. Otrovnne su i jedne i druge i poginuti mora svaki, koji se nazoblje ili jednih ili drugih.

Al otkud bi Jaglenac znao, da na svijetu otrova ima, kad ga je majčino mlijeko othranilo!

Ogladnio dakle Jaglenac, a dopale mu se crvene jagodice u polju. Ali vidi on: tamo daleko pred njim na crvenoj strani bere netko jagodice i ne diže glave, kako se žuri. — Bijaše ono Zatočnica, a brala je crvene jagodice, da otruje Jaglenca.

— "Ono je njezina strana", — pomisli Jaglenac i ode na crne jagode, jer ga ne bijahu naučili, da se s kime otima. Sjedne dakle među crne jagodice i stane zobati, a Zatočnica odmaknula daleko u crvenim jagodama pa i ne zna, da je Jaglenac već stigao i da zoblje na crnoj strani.

Kad se Jaglenac tako nazobao, ustao on, da dalje pođe. — Ali se, jao! stalo Jaglencu mutiti pred očima, glava ga ljuto zaboljela, a zemlja kao da mu se pod nogama ljulja.

Bilo je to od crnog otrova.

Jao, Jaglenče mali, zaista ti ne znaš ni mudrolija ni čarolija, kako li ćeš se spasiti od ove nesreće?

Ali Jaglenac svejedno dalje pođe, jer misli: nije ovo ništa, što mu se mute očice i što mu se ljulja zemlja.

Tako on dođe do Zatočnice, gdje ona braše jagode. Opazi Zatočnica dijete i odmah istrči na stazu pred njega sa pliticom crvenih jagodica. Meće pred njeg pliticu i domahuje mu, neka jede.

Ne zna Zatočnica, da se Jaglenac već nazobao crnih jagoda, a da znade, ne bi ga nudila crvenima, nego bi ga pustila, da pogine od crnog otrova.

Jaglencu ne bijaše više do jagoda, jer ga ljuto boljela glava. Al je majka Jaglenca naučila: "Jedi, sinko, kad te nudim, ne žalosti majke."

Ne bijaše ovo ni mudrolija ni čarolija, što je majka nekog Jaglenca učila. Al u dobar čas učini Jaglenac po njenim riječima.

Uze on pliticu i pozoba crvene jagodice. Kad on pozobao, al se njemu pročistile očice, niti ga više boli glava ni srdašce, niti mu se ljulja zemlja.

Crveni otrov ubio u Jaglencu crni otrov. A on pljesnu radostan u ručice i ode dalje zdrav kao ribica, a radostan kao ptičica.

Vidi se ono već vrh od planine, a Jaglenac misli:

– "Dalje od vrha i nema svijeta. Tamo moram Rutvicu naći."

IX.

Ne vjeruje Zatočnica svojim očima, gleda za Jaglencem, a on ide i ništa mu nije od onolikog otrova.

Gleda ona, gleda – ali onda zacvili ljuto. Ne zna, kojim čudom se Jaglenac spasao. Vidi samo: uteći će joj dijete na jezero, jer je već blizu vrha.

Nema Zatočnica kada da leti na Razdijele i da vijeća sa drugaricama. Kad je prava nevođa, ne čine se vijeća. Nego ona poleti ravno do brata svoga, do glasatoga ptića Bukača.

Gnijezdi Bukač u planini na močvarici – ama baš tik do brazdice, kojom je sveto jezero oborano. Ni on, ptica goropadna, ne smije preko brazde na jezero, al ovdje ga hudobe na međi smjestiše da svojom vikom smeta tišinu na jezeru.

– "Bukaču, brate, rode!" – reče Zatočnica Bukaču. – "Ide dijete putem. Ustavi ga svojom vikom ovdje na brazdici, da mi ne uteče preko brazde na jezero. Idem ja po Zmaja Ognjenoga."

Tako reče Zatočnica i poleti kao strijela niz planinu po Zmaja Ognjenoga, što u sutjeski spava.

A Bukač jedva dočeka, da mu rikati kažu, jer je veoma ponosan na silu svoga glasa.

Već se mrak stao hvatati i bijaše večer. Jaglenac prilazi sve bliže brazdici, a preko brazdice vidi se jezero, a na jezeru bijeli se crkvice.

– "Eto me nakraj svijeta, samo dok prijedem onu brazdicu", – misli Jaglenac.

Ali se odjedanput začuje po planini vika tako strahovita, da se trese granje i prekreće lišće po drveću, a ječe stijene i klisure do najdubljih ponora. Ono Bukač riče.

Riče strahovito, uplašio bi se i sam Skender-beže silni, jer Skender-beže pamti riku turskih topova.

Ali se ne može nikako da uplaši nekog Jaglenac, na kojega još nikada nitko od jada ili zlobe ni viknuo ne bijaše.

Čuje Jaglenac: nešto buči, da se gora trese, a Jaglenac ide bliže, da vidi što je ono veliko. Kad on tamo: a ono ptica, nije veća od kokoši!

Umače ptica kljun u močvaricu, pak podiže glavu i napinje vrat kao mješinu, te riče, mili Bože, riče da sve trepte rukavčići na Jaglencu. Dopalo se ovakvo čudo Jaglencu, te on sjedne, da malo iz bližega vidi, kako Bukač riče.

Sjedne Jaglenac upravo pod svetu brazdicu pred Bukača te zaviruje Bukaču pod vrat (jer bijaše mrak), da vidi bolje, kako mu se vrat napinje.

Da je mudriji Jaglenac, ne bi on ostao baš pod brazdom u planini, gdje mu sve hudobe nauditi mogu, nego bi prešao korak preko brazde, da se spase, kud hudobe ne smiju.

Ali je lud mali Jaglenac, pa bi mogao poginuti još ovdje, gdje mu je spas pred očima.

Zabavio se dakle Jaglenac oko Bukača.

Zabavio se, prevario se.

Dok se on naime tako zabavio, dotle Zatočnica probudila Zmaja Ognjenoga, što u sutjeski spava.

Probudila ga pa ga vodi putem u planinu. Ide strašan Zmaj ognjonoša, sipa oganj na obje nozdrve, kida putem borove i jele: tijesna mu je šuma i planina.

Što ne bježiš, malen Jaglenčiću! Samo skokni preko one brazde pa si spasen, radosna ti majka!

Al Jaglenac i ne misli da uteče, nego mirno sjedi pod brazdom i kad ugleda, kako se kroz noćni mrak uzdiže Zmajev plamen, pomisli Jaglenac: "Što li se ono tako lijepo sjaji u planini?"

Ono ide oganj, popalit će Jaglenca, a on dijete ludo, još milo gleda i čudi se: "Što se ono tako lijepo sjaji!"

Opazila Zatočnica Jaglenca, pa govori Zmaju ognjonoši:

– "Eno dijete, Zmaju ognjonoša! Pripravljaj si ognja ponajboljeg."

Zaduhao se težak Zmaje, penjući se putem po planini.

– "Čekaj, sestro, da uhvatim daha", – odgovara Zmaje ognjonoša.

Dahne Zmaje do dva, do tri puta.

Al se u tom Zmaje prevario!

Kako li je teško odahnuo, tako duhne vjetar po planini. Duhne vjetar, prebaci Jaglenca preko brazde do jezera sveta!

Ciknu Zatočnica, pade na zemlju, zavije se u svoja crna krila i plače kao ljuta godina.

Puše bijesan Zmaje, oganj sipa kao deset peći žarenih. – Al ni oganj preko brazde ne može, nego kako oganj do brazdice dohodi, onako se propinje nebu pod oblake, kao da se bije o mramorne stijene.

Frču, siplju iskre i plameni, vraćaju se nad Kitež-planinu: pol planine Zmaje popalio, al Jaglenca malog izgubio!

Kad je vjetar Jaglenca prebacio, nasmija se Jaglenac, što je onako brzo poletio. Nasmije se on jedanput, nasmije se dva puta.

X.

A na jezeru pred crkvicom sjedi Rutvica.

Večer je, ali ne mogaše Rutvica zaspati od buke i nemira po planini, što muti tišinu na svetome jezeru. Čula je Rutvica, kako huje i cvile Zatočnice i kako mumlja Medunka. Čula je, kako puše Zmaje iz sutjeske, i gledala, kako sipa oganj po planini.

I sad gleda plamen gorući, što liže nebu pod oblake.

Ali tada čuje nešto, mili Bože, što li čuje ona? Nasmijao se netko, ko praporac srebrni. Zakucalo srce u Rutvici.

Nasmijao se opet onaj glasić.

I ne može Rutvica da odoli, nego doziva sa otoka:

– "Tko se ono smije u planini?" – mило pita Rutvica, al sve strepi: tko li će joj odgovoriti?

– "Tko me ovo zove sa otoka?" – odgovara malen Jaglenčiću.

Spozna Rutvica tepanje Jaglenčevo.

– "Jaglenče! Brate moj jedini!" – kliče Rutvica i podiže se bijela na mjesecini.

– "Rutvice! Sestrice!" – kliknu Jaglenac i poleti lagan kao noćna lepirica preko šaša, preko lopuča, preko trave vodene na otočić. Zagrljše se, izljubiše se, sjedoše na mjesecini pred crkvicom.

Nešto malo razgovarahu, al ne znaju puno da kažu. Nego metnuše ručicu u ručicu i zaspaše.

XI.

Tako oni počеше živjeti dan za danom na svetom jezeru. Srećan je Jaglenac, bolje mu sreće i ne treba.

Na jezeru ima vodice bistre i malina slatkih. Po livadi obdan cvijeće i leptiri, a obnoć kriješnice i rosa. U grmlju slavuji i grlice.

Rutvica Jaglencu uvečer stere posteljicu od lišća, a ujutro ga u jezeru kupa i opančice mu veže. Misli Jaglenac: više svijeta i ne treba, negoli je ovo brazdom oborano.

Blago si ga Jaglencu, kad je mlad!

I Rutvici je dobro – al na njoj je briga, kako li će očuvati Jaglenca, kako li će ga prehraniti. – Jer je Bog tako odredio, da nikada mlađi ne pojede, što stariji ne promisli.

Tako je po čitavom svijetu, pa tako je i na svetom jezeru moralo biti.

Tare dakle briga Rutvicu: "Sutra će Petrov danak biti, hoće li ponestati malina, kad Petrov danak prođe? Hoće li ohladiti vodica i sunašce, kad jesen dođe? Kako li ćemo prezimiti u samoći? Hoće li nam propasti kolibica u dolini?"

Ovako se brine Rutvica, a gdje ima brige, tu najlaglje dođe napast.

Jednoga dana promišlja ona: "Bože moj, velike li sreće, da možemo doći opet u našu kolibicu!" A uto zovne netko iz planine. Oгледа se Rutvica i vidi tamo s druge strane brazde stoji u šumi najmlađa Zatočnica.

Ljepšeg je lika nego druge Zatočnice i rado bi se nakitila. Opazila je Zatočnica zlatan pojas na Rutvici i zaželjela se toga pojasa više negoli svega svijeta.

– "Djevojčice, sestrice, dobaci mi pojas" – zove vila preko brazde.

– "Ne mogu, vilo, pojas mi je od majke", – odgovori Rutvica.

– "Djevojčice, sestrice, nije pojas od majke, nego je od kneginje, a kneginja je davno umrla. Dobaci mi pojas", – govorila vila, koja je pamtila kneginju.

– "Ne mogu, vilo, meni je pojas od majke", – opet veli Rutvica.

– "Djevojčice, sestrice, iznijet ću tebe i brata u dolinu i ništa vam biti neće, dobaci mi pojas", – opet više vila.

Ovo bijaše ljuta napast za Rutvicu, koja je toliko željela da izađe iz planine! Ali ipak ona odgovara i čuva majčinu uspomenu od viline lakomosti:

– "Ne mogu, vilo, pojas mi je od majke."

Ode vila sva tužna, ali se drugi danak opet vratila i opet doziva:

– "Dobaci mi pojas, iznijet ću vas iz planine."

– "Ne mogu, vilo, pojas je od majke", – odgovara i opet Rutvica, i preteško joj je na srdašcu.

Sedam dana tako vila dolazila, sedam dana Rutvicu napastovala. Gora je napast od najteže brige, i mala Rutvica problijedjela, kolika joj je želja, da sađe u dolinu. Ali ipak ona ne da pojasa.

Sedam dana vila dozivala, sedam dana Rutvica odgovara:

– "Ne mogu, vilo, pojas je od majke."

Kad i sedmi dan tako odgovorila, onda vidi vila, da pomoći nema.

Ode vila niz planinu, sjedne dolje na zadnji kamen, raspusti kose i proplače, kolika joj je želja za zlatnim pojasom kneginjinim.

XII.

Međutim plemenita i dobra kneginja ne bijaše umrla, nego življaše već mnogo godina u nekoj dalekoj zemlji sa svojim sinom kneževićem.

Kneginja nije nikomu kazivala, kako je visoka plemena, a njezin sin bijaše odviše malen, kad su bježali, pa se nije ničega sjećao.

I tako u onoj zemlji nitko ne znadijaše, pa ni sam knežević, da su oni roda kneževskoga. A po čemu bi se i znalo, da je ono kneginja, kad ne imadaše ni krune ni zlatnog pojasa, a što ona bijaše dobra, tiha i plemenita, zato nije morala baš kneginja biti.

Kneginja je živjela u nekoga dobroga gazde i tkala je i prela za njegovu družinu.

Tako je ona prehranjivala sebe i sinka.

Sinak bijaše odrastao velik i krasan momak, izvanredne snage i jakosti, a kneginja ga bijaše samo dobrome učila.

Ali jedno je zlo bilo: knežević bijaše vrlo nagle i okrutne ćudi. Zvali ga pak ljudi "božjak Relja", jer bijaše onako jak i žestok – a ujedno onako siromašan.

Pokosio jednog dana božjak Relja gazdinu livadu i legao opodne u hlad, da počiva. Ali onuda jašio neki gospodičić pak zovnu Relju:

– "Hej momče! Ustaj i potrči natrag cestom, da mi nađeš srebrnu ostrugicu. Ispala mi negdje putem."

Kad to čuo Relja, u njega se uzbunila na zlo krv kneževska, krv naprasita, gdje ga onaj buni u počivanju te ga šalje da mu traži ostrugicu.

– "Borami hoću", – viknu božjak Relja, – "a ti ovdje leži i počivaj umjesto mene." To reče i skoči do gospodičića, uhvati ga sa konja i tresne njime u hlad, da je ovaj ostao ležeći kao mrtav.

A božjak Relja poleti onako bijesan do svoje majke te joj viknu:

– "Majko nesretna, što si me božjakom rodila, da me šalju, neka im tražim po prašini ostrugice!"

Sav se Relja od bijesa izobličio ovako govoreći.

Gleda majka sina, rastužila se jako. Vidi ona, što je, izgubit će i ona i sinak mir svoj, jer treba reći ono, što je dosad tajila.

– "Nisi božjak, sine moj" – progovori kneginja, "nego si knežević nesrećni." – Isprilopijeda ona Relji sve, kako je s njome i s njim bilo.

Sluša Relja, sve mu oči sijejavu od neke vatre, a pesti mu se grče od jeda, te upita:

– "Majko moja, zar baš ništa ne osta od kneževine naše?"

– "Ne osta ništa, sine, doli jednog križića na crvenoj vrpici i jednog zlatnog pojasa", – odgovara majka.

Kad je ovo čuo Relja, on kliknu:

– "Idem majko, donijet ću pojas i križić, ma gdje bili! Triput će mi ojačati snaga kneževska na pogledu njihovu!"

A onda upita:

– "A gdje si, majko, ostavila pojas i križić? Jesi li ih ostavila prvom vojskovođi, da ih čuva on i velika vojska tvoja?"

– "Nisam, sine, i dobro je da nisam, jer mi i vojskovođa i velika vojska moja, privolješe uz neprijatelja, i piju i goste se sa neprijateljem i rasipaju kneževinu moju", – odvrati kneginja.

– "Jesi li ih možda ostavila na dnu svojeg tvrdog grada, u sedmom podrumu, pod sedam ključeva?"

– "Nisam, sine, i dobro je da nisam, jer je neprijatelj ušao u moj tvrdi grad, otvorio je i razvalio utrobu njegovu, pretražio je devetore podruma i nahranio konje svoje biserom iz riznica mojih", – odvrati kneginja.

– "A da gdje si ostavila zlatan pojas i križić na crvenoj vrpici?" – upita Relja, a oči mu se krijese.

– "Ostavila sam ih kod mlade pastirice, u pletenoj kolibici, gdje nema ni ključa ni sanduka. Idi, sine, možda ih tamo i sad nađeš."

Ne vjeruje Relja, da bi ostao pojas i križić u pletenoj kolibici, kad nije moglo ni u devetom podrumu tvrdoga grada ostati sačuvano biserje plemenite kneginje.

Ali sve se više na zlo buni ponosna i silovita krv kneževska u Relji, i on govori majci silnim glasom:

– "Ele, majko, zbogom ostaj! Naći ću križić i pojas bilo gdje mu drago, i neka se ne šali onaj, koji mi ih ne htjedne dati! – Donijet ću ti pojas i križić, tako meni krvi kneževske!"

Ovako rekne knežević Relja, dohvati oštrac od kose, okuje ga teškim balčakom i srne u svijet, da traži svoju djedovinu. Pod nogama mu zemlja zvoni, kakav mu je korak, na vjetru mu se kose vijuju, kako naprijed srće, a na suncu mu ubojita sablja sijeva kao ognjem prelivena.

XIII.

Ide tako Relja, nikad ne sustaje. Obdan ide, obnoć ne počiva, uklanja mu se s puta malo i veliko.

Daleko je do Kitež-planine, ali Relja lako puta saznavša, jer je Kitež-planina poznata i u sedmom carstvu sa svoje strahote.

Na Ivanje se Relja od majke oprostio, na Petrov danak pod planinu stiže.

Kad je pod planinu stigao, raspituje za kolibicu pletenu, za pastiricu Milojku i za zlatan pojas i križić.

– "Kolibica eno u dolini, Milojku smo na mladu nedjelju pokopali, a pojas i križić su na djeci. Djecu odvabiše vile u Kitež-planinu", – odvratīše ljudi.

Velika jarost uhvati Relju, kad je doćuo, da su mu križić i pojas odneseni u Kitež-planinu. Ne zna od jara, bi li prije poletio u planinu ili bi prije za tvrdi grad saznao, za kojim ga želja najveća mori.

– "A gdje je tvrdi grad plemenite kneginje?" – povika tada Relja.

– "Eno ga, ima do njega jedan dan puta", – odvratīše ljudi.

– "A kako je u gradu?" – upita Relja, i sve mu sablja u ruci poigrava. "Kazujte sve, što znate!"

– "Nije nitko od nas u gradu bio, jer su tvrda srca njegovi gospodari. Postavili oko grada ljute ćaglje i nijeme stražare. Niti se možemo kroz ćaglje probiti niti se znamo straži namoliti", – odvratīše ljudi. "A u gradu kićena gospoda, u dvorani rujno vince piju, u srebrne tamburice biju, ter se meću zlatnim jabukama preko saga svilom izvezenih. A u trijemu dvjesta poslenika: izrezuju srca iz sedefa, izrađuju gospodske nišane. Kad gospoda velik pir učine, tad alemom puške nabijaju i gađaju srca od sedefa."

Tako prićaju ljudi, a Relji se zamaglilo pred očima od strašnoga gnjeva slušajući, kako se nemilo trati blago iz podruma njegove majke.

Malo postoji Relja, a onda kliknu:

– "Idem u planinu, da dobavim križa i pojasa, a onda ću se vratiti na te, tvrdi grade moj!"

Tako kliknu Relja i nad glavom sablju uzvitlao, pa poleti u Kitež-planinu. Kad on tamo, al u sutjeski silan Zmaje spava. Bijaše se Zmaje ljuto umorio sipljući onoliku vatru na Jaglenca, zato bijaše duboko zaspao, da prikupi nove snage.

Al je Relja jedva doćekao, da se s kime pobije, da iskali jad i silu svoju. Dosadilo mu, što mu se putem uklanjalo malo i veliko, pa sada poleti do Zmaja Ognjenoga, ne bi li Zmaja na mejdan probudio.

Junak silni bijaše Relja, a strahovit bijaše Zmaj, zato im se mejdan u pjesmi kazuje, gdje je k Zmaju Relja poletio:

*Sabljom Zmaja u bokove dira,
Ne bi li se Zmaje probudio.
Kad al Zmaje glavu podigao*

*I nad sobom Relju ugledao,
Skoči Zmaje, stijenu odvaljuje,
Sutjesku je drevnu proširio,
Za bojak im polje pripravio.
Pa se diže Zmaje pod oblake,
Sa oblaka na Relju se spušta,
Sa Reljom je mejdan učinio.
Grmi zemlja, a lome se stijene:
Bije Zmaje zubom i plamenom,
I udara glavom ognjevitom —
A Relja ga sabljom dočekuje,
I kako ga sabljom dočekuje,
Tako sabljom plamen razmahuje,
Ne bi l' sablja mjesta ugledala,
Gdje bi Zmaju glavi doskočila.
U koštac se tako uhvatiše,
Pa se, more, već ne rastaviše,
Bojak bijući ljetni dan do podne.
Al je Zmaju snaga oslabila,
A od one na srcu sramote,
Što uteče nejak Jaglenčiću, —
A Relji je snaga ojačala,
Bojak bijući za očinstvo svoje.
Podiglo se sunce do podneva,
Diže Relja sablju prema suncu,
Sablju diže, a Boga zaziva!
Pade sablja Zmaju među oči —
Laka sablja, lako udarila,
Al na dvoje Zmaja rastavila.
Mrtav Zmaje u sutjesku pane,
Kako li se golem ispružio,
Sutjesku je drevnu zatvorio.*

Tako silan Relja Zmaja Ognjenoga savlada. Ali ga zaboljele junačke ruke i ramena. Zato govori Relja sam sebi: "Ako ovako dalje bude, neću nikad proći kroz planinu. Treba promisliti, što da učinim." — Vрати se Relja pod planinu, sjedne na kamen i stade junak misliti, kako li će kroz planinu proći, kako li će strahote savladati i gdje li će naći djecu Milojkinu, a na njima zlatan pojas i križić. — Teško se bijaše Relja zamislio, a najednom čuje, kako blizu njega netko plače i nariče. Ogleda se Relja i vidi: sjedi vila na kamenu, kosu raspustila i ljuto se rasplakala.

- "Što je tebi, lijepa djevojko? Zašto plačeš?" — upita Relja.
- "Plačem, junače, jer ne mogu dobiti zlatnog pojasa od djeteta na jezeru", — odvrati vila. Kad je ovo čuo Relja, vrlo se obradovao.
- "Reci mi, djevojko, gdje je put do tog jezera?" — upita Relja.
- "A tko si ti, neznana delijo?" — uzvraća mu pitanje vila.
- "Knežević sam Relja i tražim zlatan pojas i križić na crvenoj vrpci", — odvrća Relja.

Kad je ovo vila dočula, pomisli ona u zlobnom srcu svome: "Dobre li sreće za mene! Samo neka Relja pojas sa jezera u planinu donese, lako ću ja Relju pogubiti i pojasa se zadobiti!"

Pa mudra vila Relji ovako slatko besjedi:

– "Hajdemo, kneževiću, provest ću te kroz planinu, ništa ti biti neće i pokazat ću ti, gdje su djeca. Zašto da ti ne dobiješ ono, što je tvoje od starine."

Tako slatko govori vila, a u srcu drugačije misli. Relja se pak vrlo obradovao i odmah pristane da ide s vilom.

Pođoše oni dakle kroz planinu. Ne diraju Relju ni vile ni hudobe, jer ga vodi mlada Zatočnica.

Putem divani vila sa Reljom i u srcu jad mu podjaruje:

– "Da vidiš, kako su prkosna djeca, kneževiću. I tebi pojasa dati neće. Al ti si junak nad svim junacima, pa se ne daj, Reljo, sramotiti."

Smije se Relja, gdje bi se njemu djeca oprla, njemu, koji je posjekao Zmaja Ognjenoga!

A vila mu dalje kazuje, kako li su djeca u planinu dospjela, a kako iz planine ne znaju izaći.

Od velike radosti, što će zadobiti pojas, vila se tako razgovorila, da ju je ostavila mudrost, te priča Relji i hvali se svojim znanjem:

– "Luda djeca mudrolija ne znaju, a da znadu što mi znademo, već bi nam umakla! Ima u crkvisi svijeća i kandilo. Da nakrešu ognja nepaljena, da zapale svijeću i kandilo, prošli bi sa svijećom i kandilom kroz planinu, kao da je crkva. Staze bi se pred njima otvarale i drveće krošnje naklanjalo. A za nas bi još i gore bilo, jer bismo poginule i mi vile i hudobe po Kitež-planini, kudgod bi se širio dim od kandila i svijeće. Al šta znaju djeca luda i prkosna!"

Da nije Zatočnica tako radosna, ne bi sigurno Relji kazivala ni o svijeći ni o kandilu, nego bi čuvala tajne zatočničke.

Tako oni stigoše do brazde i ugledaše pred sobom sveto jezerce.

XIV.

Iza stabla knežević proviruje, a vila mu djecu pokazuje. Vidi Relja crkvicu na otočiću. Pred crkvicom sjedi djevojčica, kao ružica bijela. Niti pjeva, nit si pripjevkuje, nego u krilu ručice sklopila, a prema nebu oči podignula.

Na pijesku uz crkvicu igra se dijete nejakom, Jaglenac maleni, a na djetetu križić zlačani.

Na pijesku se zaigrao: dvore gradi, dvore razgrađuje, sitnom rukom kulu sazidao, pa se svome poslu nasmijava.

Zagledao se knežević Relja, pa se junak nešto jako zamislio. Al Zatočnica nema kada da čeka, dok knežević sve misli promisli, nego ona njemu tiho probesjedi:

– "Zovnut ću djevojčicu, kneževiću, vidjet ćeš, da pojasa ne da! A ti onda hvataj sablju okovanu, poleti i uzmi što je tvoje, pak se k meni u planinu vrati. Odvest ću te natrag kroz planinu, da ti sestre moje ne naude."

Raduje se vila ovako govoreći, kako će lako Relju umoriti i sebi pojas dobiti; samo dok ga Relja donese sa jezera. Ali Relja sluša i ne sluša, što Zatočnica besjedi, jer se bijaše u djevojčicu zagledao.

A vila odmah zovnu Rutvicu:

– "Djevojčice, sestrice, dobaci mi pojas, iznijet ću i tebe i brata iz planine."

Kad je ovo čula Rutvica, još je više u licu problijedjela, a ručice čvršće sklopila. Tako joj je teško, da jedva može progovoriti! Rado bi iz planine, sve joj srdašce puca od želje.

Ali ipak ne da majčinog pojasa.

Prosuše se suze Rutvici po licu, tiho plače, kroz plač odgovara:

– "Odlazi vilo, i više ne dolazi, jer pojasa dobiti nećeš."

Kad je Relja ovo čuo i vidio, u njemu se na dobro uzbunila krv kneževska, krv plemenita. Ražalilo mu se ovo dvoje siročadi, što se nasred strašne Kitež-planine sami čuvaju od hudobâ i napasti, od smrti i pogube. "Mili Bože, predala je kneginja vojski oboružanoj i tvrdim gradovima, da joj brane kneževinu. I propade kneževina. A evo djeca su ostala sama na svijetu, dopala su među vile i zmajevе, i ne mogu im ni vile ni zmajevi oteti, što im je majka dala." Sav se Relja u licu promijenio, kako mu se srce ražalilo nad djecom. Promijenio se pa okrenuo k Zatočnici.

Ogleda se Zatočnica na Relju: je li Relja sablju podigao, da njome siječe prkosljivu djecu? Ali Relja sablju podigao, pa se njome vili zagrozio:

– "Bježi, vilo, nikad te ne bilo! Da me nisi provela planinom, rusu bih ti odsjekao glavu.

– Nisam se ja knežević rodio, niti sam tešku sablju okovao, da ja robim po svijetu sirote!"

Prestraši se jadna Zatočnica, skoči ona, bježi u planinu. Još za njome dovikuje Relja:

– "Idi, zovi vile i hudobe, ne boji se kneževiću Relja!"

Kad je vila odbjegli u planinu, prijeđe Relja preko brazde napram djeci na otoku.

Kako li se razveselila Rutvica, kad vidje, da k njima ide čovjek i milo ih gleda! Skoči ona, raširi obje ruke, kao što ptičica raširi krila, kad je uhvaćenu iz ruke ispustiš.

Ne mogaše Rutvica drugo ni pomisliti, nego da je Relja došao, da ih spase iz planine! Potrča Rutvica do Jaglenca, uzme ga za ruku i njih dvoje prijeđoše do Relje po mostiću, što ga bijahu njihove male ručice isplele po šašu.

XV.

Silan junak bijaše Relja, čudnovato mu je s djecom razgovarati. Al djeci nije čudno s junakom razgovarati, jer im je srce svemu sklono i otvoreno.

Uhvati Jaglenac Relju za ruku, ogleda mu sablju okovanu. Veća sablja dvaput nego Jaglenac! Podigao Jaglenac ručicu, sav se ispružio, a jedva je ručicom sablji balčak dosegnuo. Gleda Relja, još nikada ne bijaše vidio on ovako male ruke kraj svoje ruke. Našao se Relja u teškoj neprilici, zaboravio pojas i križić, pa misli: "Što li ću progovoriti sa ovom nejakom siročadi? Maleni su, ludi su i ništa ne znaju."

Ali uto Rutvica upita Relju:

– "A kako ćemo iz planine, gospodaru?"

– "Ej, baš je pametna ta djevojčica", – pomisli Relja, – "eno ja stojim i čudim se, kako su ludi i maleni, a ne mislim, da treba izaći iz planine!"

Onda se Relja dosjeti, što mu bijaše Zatočnica rekla o svijeći i kandilu.

I reče Relja Rutvici:

– "Slušaj, djevojčice! Otišla je Zatočnica, dozvat će sestre svoje u pomoć. A ja idem pred njih u planinu. Ako Božja pomoć bude, nadjačat ću vile Zatočnice, vratit ću se po vas na jezero i izvest ću vas iz planine. Ako pak vile mene nadjačaju, pak ako poginem u planini, onda nakrešite ognja nepaljenog, zapalite svijeću i kandilo, pak ćete proći kroz planinu, kao da je crkva."

Kad je ovo čula Rutvica, ona se jako rastuži pa govori kneževiću Relji:

– "Nemoj toga činiti, gospodaru; što ćemo mi, sirotice jadne, ako pogineš u planini? Jedva si nam došao, da nas braniš, a sad da nam odmah pogineš i ostaviš nas same na svijetu, što bismo mi! Nego hajdemo odmah da nakrešemo ognja, da upalimo svijeću i kandilo, pak ti, gospodaru, hajde s nama kroz planinu."

Al se knežević vrlo razljutio pak on veli:

– "Ne budali, luda djevojčice! Nije me majka rodila junaka, da me vodi svijeća i kandilo, dok ja imam sablju okovanu!"

– "Ne vodi te svijeća i kandilo, nego Božja volja i zapovijed", odgovori Rutvica.

– "Ne budali, luda djevojčice, ta moja bi sablja zarđala, da me vodi svijeća i kandilo."

– "Neće tvoja sablja zarđati, kositi ćeš polja i livade."

Zbunio se Relja; ne bi se još toliko ni zbunio od riječi Rutvičinih, koliko od milog pogleda male djevojčice. I sam znade, da će teško nadjačati vile i hudobe, i sam znade da će valjda poginuti, izađe li na mejdan u planinu.

A Jaglenac ogrlio Relji koljena pak milo u njega gledaše. U Relji živo zakucalo plemenito srce kneževsko, te on zaboravi i o križu i o pojasu i o mejdanu i o tvrdom gradu, nego samo misli: "Evo, treba da štitim i očuvam ovu vjernu siročad."

Pa onda reče:

– "Neću gubiti u objesti glavu. Hajde, djeco, nakrešite ognja, zapalite svijeću i kandilo
– nek me vode vaše male ruke."

XVI.

Još za malo časaka, pak se u Kitež-planini vidjelo čudo čudnovato.

Otvorila se široka staza niz planinu, a po stazi polegla tanka trava kano svila. S desne strane ide mali Jaglenčić, na njemu bijela košuljica, a u ruci drevna voštanica, – tiho gori i tihano praska, kao da se sa suncem razgovara. S lijeve strane ide Rutvica, opasala se zlatnim pojasom, a u ruci njiše kandilo od srebra. Iz kandila bijeli dim se vije. Među djecom stupa silan Relja. Čudno mu je, tolikom junaku, što ga vode svijeća i kandilo, a ne vodi ga sablja okovana. Al se milo djeci nasmijava. O rame je tešku sablju oslonio pak sa sabljom tako razgovara:

"Ne boj mi se, vjerna moja drugo. Kosit ćemo polja i livade, krčit ćemo šume i šikare, tesat ćemo grede i obore, sunce će te stoput pozlatiti, dok dohraniš dvije sirote male."

Tako oni šecu kroz planinu kao da je crkva. Od svijee se tanak dim proteže, od kandila se sveti miris stere.

Ali jao i naopako po Zatočnice u Kitež-planini. Kud god se tako širio dim i miris po planini, tamo su pogibale i umirale Zatočnice. Pogibale su, kako je koja najbolje i najljepše znala.

Jedna se pretvorila u sivi kamen, pak se bacila sa stijene u ponor, gdje se kamen rastepao u stotinu komada.

Druga se stvorila u crveni plamen, pa se odmah ugasila u zraku.

Treća se rastepla u sitnu šaroliku prašinu, pa se rasula po papradi i kamenu. – I tako je svaka izabrala, kako je mislila, da je najljepše umrijeti.

A to je zaista bilo sve svejedno: il ovako il onako, svakako su morale nestati sa ovoga svijeta, a to je ono, što im ni najljepša smrt nije mogla nadoknaditi!

Pomriješ i pogiboše dakle svih sedam Zatočnica, i tako sada ni u Kitež-planini, ni nigdje drugdje na svijetu nema ni vila ni zmajeva ni drugih hudoba.

Relja pak i dječica stigoše sretno u dolinu, i Rutvica ih odvede do njihove kolibice. Sad istom pade na um Relji, po što je išao u Kitež-planinu.

XVII.

Uniđoše oni dakle u kolibicu i malo sjedoše. Rutvica znajući za majčino ubogarsko spremište, nađe u kolibici malo suhoga sira, pa založiše.

No Relja sada nije pravo znao, što će ni kako će sa ovo dvoje siročadi. Otkad sađoše u dolinu, Relja neprestano opet mišljaše i na tvrdi grad i na svoje obećanje, koje bijaše zadao majci, da će joj donijeti križić i pojas.

Zato reče Relja Rutvici:

– "Slušaj, djevojčice, ti i tvoj brat morate mi sada dati zlatan pojas i križić, jer je to moje."

– "Pa i mi smo tvoji, gospodaru" – reče Rutvica i pogleda začuđenim okom Relju, gdje on toga ne zna.

Nasmijao se Relja, al onda reče:

– "Ali ja moram križić i pojas da odnesem svojoj majci."

Kad je Rutvica ovo čula, kliknu ona radosno:

– "Ako majku imaš, gospodaru, idi tamo, dovedi nam majku, jer mi majke više nemamo."

I sam bi kamen proplakao, gdje mala Rutvica spominje svoju majku u ovoj maloj i pustoj kolibici. I sam bi kamen proplakao, gdje ovako krasna dječica sama na svijetu ostadoše, i pomoć mole u kneževića Relje, da im dovede majku, kad majke nemaju.

Ražalio se opet Relja, gotovo junaka suze podbile. Zato on reče djeci zbogom i ode, da im dovede majku.

XVIII.

Kad je Relja za sedam dana puta stigao k majci, uz prozor ga majka dočekala, pak ga gleda: ide Relja, bez sablje, bez križa i bez pojasa. Ne da Relja ni majci pitati, već joj tako milo dovikuje:

– "Spremaj mi se, mila moja majko, da idemo čuvati, što je naše."

Tako oni na put odoše. Putem kneginja Relju upitala, je li našao pojas i križić, je li sakupio vojsku, je li uzeo tvrdi grad i kneževinu?

– "Našao sam pojas i križić, ali nisam skupio vojske, niti sam uzeo kneževinu. Bit će bolje bez vojske, majko, jer ćeš vidjeti, što je ostalo našega u kneževini", – reče Relja.

Opet za sedam dana stigoše oni do kolibice, gdje ih čekahu Rutvica i Jaglenac.

Mili Bože, velike li radosti, gdje se dobre duše sastadoše. Zagrlila kneginja Rutvicu i Jaglenca. Izljubila im lica i očice, i ručice i ustašca. Ne može se od njih rastaviti, toliko su joj draga djeca sirotinjska iz njezine stare kneževine!

XIX.

Tako oni stadoše živjeti svi zajedno u dolinici. Dakako da im bijaše tijesna mala kolibica. Ali su u Relje silne ruke bile, pa im sazida kućicu od kamena. Živjeli su oni tihano i blaženo. Jaglenac pase ovce i jagnjiće, Rutvica redi kuću i baščicu, kneginja prede i šije košulje, a Relja radi na polju i livadi.

Upoznali ljudi iz sela mudrost kneginjinu i snagu Reljinu, a jednom pače opaziše, kako kneginji pristaje zlatan pojas, te rekoše ljudi, premda nikad prije svoje kneginje ne bijahu vidjeli:

– "Ovo je sigurno naša plemenita kneginja." Zato darovaše Relji i kneginji velik komad zemlje u dolini, pa umolili Relju, da im u svemu bude vođa, a kneginja da im bude savjetnica.

Dao Bog blagoslova Reljinoj snagi i mudrosti kneginjinoj. Proširile se livade i polja njihova, prikupila se oko njih i druga sela, okitile se po selima bašče i kućice.

A u tvrdom gradu, međutim, kićena gospoda jednako su pila i pirovala. No ovo je trajalo već odviše godina, pak premda bijahu podrumi i riznice tvrdoga grada najbogatiji u sedam carevina, ipak je nakon toliko godina počelo u njima nestajati alema.

Ponajprije nestalo alema u podrumima, zatim nestalo sedefa po trijemovima. Još malo potrajalo, pak nestalo i kruha slugama, koji se bijahu zalijenili. Zatim pače nestade i mesa čagljima i stražama. Nevjerne sluge odmah se pobuniše, čagljji se razbjegoše, straže ostaviše svoja mjesta.

Al sve ovo još ne zabrinu gospodu, jer bijahu izgubili pamet od vina i pirovanja. Nego jednoga dana ponestade gospodi vina. Sad se oni odlučiše, da se sastanu u vijeće. Sasta-

doše se u najvećoj dvorani i vijećahu, odakle će vina dobiti, jer oko grada bijaše sve pust, svi ljudi bijahu odselili, a vinova loza podivljala.

Vijećaju dakle gospoda. Ali pakosni i buntovni sluge bijahu podrezali grede nad dvoranom, pa kad gospoda najbolje vijećahu, sruši se strop nad njima i poklopi ih ona silna i teška kula od grada, te ih sve umori.

Kad sluge čuše, gdje je propala i srušila se kula, odbjegoše od grada.

I tako grad ostade i bez čagalja i bez sluga i bez kićene gospode – razrušen, pust i kao mrtav.

Pročulo se to doskora po svoj kneževini, a nitko živ i ne pođe da vidi, što se dogodilo u mrtvom gradu. Nego se sakupiše ljudi sa svih strana kneževine te odoše pod Kitež-planinu, da umole Relju, neka im bude knezom, jer bijahu doznali za snagu i junaštvo njegovu i za mudrost plemenite kneginje. Još obećaše ljudi, da će im sami svojom rukom podići bijele dvore kneževske.

Relja prihvati, što mu je narod nudio, jer je pravo sudio, da mu je Bog zato dao toliko snage i junaštva i da ga je zato oslobodio okrutnosti i nasilnosti, da uzmogne biti na korist svojoj kneževini.

Relja dakle postade knezom, te kneginja, koja tada bijaše već ostarjela, doživi tako pod stare dane veliku radost. I kad su prvi put ulazili kneginja i Relja sa Jaglencem i Rutvicom u nove bijele dvore, bijaše to veliko slavlje. Seoska su dječica sterala neven i bosiljak, kuda oni stupahu, a dohvatajući se skuta kneginjina ljubili su ga ljudi i žene.

A kneginja se tada, sjajući od radosti, sjeti, kako bez vjernosti Rutvičine i Jaglenčeve svega ovoga ne bi bilo, te prigrli srcu svome Rutvicu i Jaglenca i reče:

– "Sretne li kneževine, kojoj blago ne čuvaju ni silne vojske ni tvrđi gradovi, nego majke i dječica u pastirskoj kolibici. Takova kneževina propasti ne može!"

Knez Relja vjenčao se poslije sa Rutvicom – i nikada na svijetu ljepše i milije kneginjice nije bilo negoli bijaše kneginjica Rutvica.

Jaglenac pak odrastav do krasna i hitra momka, jašio je šarca vatrenoga i često sa šarcem prolazio Kitež-planinom, gdje su navrh planine poslenici zidali novu crkvicu na svetom jezeru.